

PSIHOLOGIE
PRACTICĂ
PENTRU
PĂRINȚI

Cuprins

TREI

Prevenția înainte de toate

Cum să protejăm copiii de
abuzul sexual

ELISABETH RAFFAUF

Traducere din germană de Mircea Dragoman

EDITORI:

Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

DIRECTOR EDITORIAL:

Magdalena Mărculescu

REDACTOR:

Victor Popescu

DESIGN:

Faber Studio

DIRECTOR PRODUCȚIE:

Cristian Claudiu Coban

DTP:

Gabriela Chircea

CORECTURĂ:

Cătălina Ioancea
Maria Mușuroiu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RAFFAUF, ELISABETH

Prevenția înainte de toate. Cum să protejăm copiii față de
abuzul sexual / Elisabeth Raffauf; trad.: Mircea Dragoman. - București:
Editura Trei, 2015

ISBN 978-606-719-315-2

I. Dragoman, Mircea (trad.)

343.541.3-053.2

159.922.7

Titlul original: So schützen Sie Kinder vor sexuellem Missbrauch.
Prävention von Anfang an
Autor: Elisabeth Raffauf

Copyright © 2012 Schwabenverlag AG, Patmos Verlag, Ostfildern

© Editura Trei, 2015
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeu 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
E-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

Cuprins

Introducere. Să ne protejăm și să ne întărim copiii	7
1. Abuzul sexual	15
2. Fantezie, panicare sau realitate	22
3. De obicei nu „omul negru” este făptașul	30
4. În căutarea securității	40
5. Sexualitatea copilului este diferită — educația sexuală ca parte a educației generale	50
6. Sexualitatea este un subiect personal	63
7. Discuția despre sexualitate — să le dăm cuvântul copiilor	75
8. Încrederea oferită stă la baza încrederii în sine	92
9. Să-i luăm în serios pe copii	100
10. „El este prietenul meu” — abuzul sexual pe internet	115

11.	Poliția vă recomandă — drumuri sigure și un comportament ferm	128
12.	„Copilul pare cam absent“ — ce trebuie făcut atunci când aveți o bănuială?	135
13.	Prevenția eficientă în instituții	150
14.	Protecția copilului este treaba tuturor	162
	Mulțumiri	166
	Bibliografie	167
	Note	180

Introducere

Să ne protejăm și să ne întărim copiii

„Cei care cuceresc munții au nevoie de o tabără de bază.“¹
— John Bowlby, medic pediatru și psihanalist
britanic, pionier în cercetarea legăturilor de atașament

ATUNCI CÂND SE NAȘTE UN COPIL...

... și părinții îl țin pentru prima oară în brațe, sunt de obicei cuprinși de un sentiment necunoscut lor până atunci. Ei înțeleg cât de minunată și, în același timp, fragilă este această ființă micuță. Ca și cum cineva ar apăsa pe un comutator, în ei se naște o necesitate ca aceea care le este atribuită leoaicelor mame: să protejeze această ființă în fața tuturor vitregiilor acestei lumi. Și să o apere împotriva oricui ar încerca chiar și numai să smulgă un fir de păr al acestei făpturi.

ATUNCI CÂND UN COPIL CREȘTE...

... el devine cu fiecare zi tot mai independent și există din ce în ce mai multe mici despărțiri. Despărțirea de sân, despărțirea de biberon, despărțirea de scutece, despărțirea de vârsta mersului de-a bușilea. Copilul învață să meargă, vrea să cerceteze lumea,

părinții nu o să-i certe și nu o să-i facă de rușine, atunci când, de exemplu, au acceptat o ciocolată de la un străin, chiar dacă nu aveau voie să facă așa ceva. Un fundament important în cadrul prevenției este și transmiterea unui mesaj foarte clar: orice s-ar întâmpla, noi suntem aici pentru tine.

1

Abuzul sexual

CUM A ÎNCEPUT TOTUL – STAREA ACTUALĂ

„Dragi foste eleve și foști elevi,

În ultimii ani, mai mulți dintre voi mi s-au adresat, pentru a se recunoaște în fața mea ca fiind victime ale abuzului sexual din partea unor iezuiți de la Colegiul Canisius. Urmele abuzului conduc din anii '70 și până în anii '80. Cu adâncă emoție și cu rușine am luat la cunoștință despre aceste abuzuri, care nu au fost izolate, ci, dimpotrivă, s-au manifestat în mod sistematic și pe parcursul mai multor ani. Iar experiența victimelor spune că cei care, în cadrul Colegiului Canisius și în cadrul ordinului, aveau o responsabilitate de protecție față de victimele acestea, preferau să întoarcă privirea. Chiar și numai din acest motiv, aceste abuzuri nu privesc numai făptuitorii și victimele, dar și întregul colegiu, atât ca școală, cât și ca organizație a tinerilor. Din același motiv îmi cer scuze în numele colegiului față de toate fostele eleve și față de toți foștii elevi pentru ceea ce li s-a întâmplat în colegiu... “5

— Klaus Mertes, preot și fost director al
Colegiului catolic Canisius din Berlin, ianuarie 2010

Această mărturisire a reprezentat încălcarea unui tabu. Niciodată înainte un reprezentant al bisericii nu a vorbit public despre abuzurile reprezentanților bisericii asupra celor pe care îi aveau în

Regrijă, niciodată nu a fost numit ceea ce era de neconceput și nu s-au cerut scuze. De obicei se întorcea privirea, se pretindea că nu s-a auzit nimic, se acoperea și poate un învinuit era mutat la o altă școală sau instituție pentru tineri, unde putea să își reia abuzurile. Părintele Mertes a subliniat, în interviurile pe care le-a acordat, cât de dificil a fost pentru cei în cauză, pentru că nu au fost ascultați și nu li s-a dat crezare. O a doua traumatizare. Cât de greu și uneori chiar imposibil este să povestești ce ți s-a întâmplat atunci când te lovești de un perete de ignoranță, de neîncredere, de acuzații reciproce. Este un sentiment al unei noi umilințe. Și, cu toate acestea, câteva victime nu au încetat să prezinte nedreptatea la care fuseseră supuse de către preoți și să demonstreze consecințele fatale pentru viața lor și a nenumăratelor altor victime. Datorită consecvenței lor, acestea l-au adus pe Klaus Mertes, fostul director al Colegiului Canisius, în situația de a lua poziție.

Scuzele sale prezentate în mod public au provocat o avalanșă: peste o sută de victime s-au prezentat în fața lui. Mijloacele de comunicare în masă au preluat subiectul în mod exhaustiv și victime din întreaga Germanie au prezentat, deodată, în mod public, experiențele lor: în multe instituții pedagogice, copii și adolescenți erau abuzați sexual și în mod violent de către adulții cărora le erau încredințați. Era vorba și despre școala Odenwald din Heppenheim, al cărei director era Gerold Becker, partenerul de viață a lui Hartmut von Hentig, reformatoare în domeniul pedagogiei; de asemenea, și despre Colegiul St. Blasien din Baden Württemberg și școala mănăstirii Ettal din Garmisch-Partenkirchen.

Mulți experți, care se ocupau deja de mult timp de acest subiect, vorbeau brusc despre o spărtură în dig.⁶ A început o dezbatere publică. Guvernul Federal a instituit o masă rotundă la care erau prezente trei ministere. Astfel a fost înființat Biroul pentru Investigarea Datelor privind Abuzurile Sexuale asupra Copiilor. Directorul acestui birou, Dr. Christine Bergmann, a

inițiat cercetări, a pornit o mare campanie mediatică sub titlul „Să vorbești ajută” și a înființat un birou de contact pentru victime.

Deja din luna februarie a anului 2009 exista o masă rotundă cu tema „Educația copiilor instituționalizați în anii '50 și anii '60”, sub conducerea doamnei Antje Vollmer, vicepreședintele Bundestagului, camera inferioară a Parlamentului Federal German. Însă această masă rotundă nu prea a fost luată în seamă în spațiul public.

Dar această stare de fapt s-a schimbat. 22 000 de victime s-au prezentat la oficiul special de contact al Biroului pentru Investigarea Datelor privind Abuzurile Sexuale asupra Copiilor și nenumărate altele au accesat linii telefonice de asistență, oficii de consiliere și psihoterapeuți. Câte procente dintre victimele reale au făcut acest pas nu știe nimeni, dar acest val a fost mare, a rupt digul tăcerii, al privitului în altă parte, al uitării. A ajuns în public. În sfârșit exista — nu numai punctual — o ureche aplecată spre victime, în sfârșit li se dădea crezare atunci când povesteau ce destine au avut de îndurat cu complicitatea unor instituții de educație renumite. Nu se mai putea întoarce privirea.

CUM S-A MODIFICAT DEZBATERICA PUBLICĂ

Este surprinzător câte lucruri au intrat în mișcare datorită dezbaterei publice. Societăți și instituții cărora subiectul le era cunoscut ca urmare a funcțiunilor lor au luat, de-abia acum, cuvântul. De exemplu, Societatea Germană pentru Științele Pedagogice a recunoscut numai în aprilie 2011, în cadrul unei luări de poziție, că „în trecut nu a înregistrat cu atenția necesară indiciile referitoare la abuzurile pedofile ale educatorilor și, astfel, nu a acordat atenția necesară unor standarde a căror respectare părea de la sine

înțeleasă⁷. Christine Bergmann a găsit următoarele cuvinte clare și, în același timp, pline de compasiune:

„Trebuie să recunoaștem ce spun victimele. Trebuie să recunoaștem ce s-a întâmplat și trebuie să facem în așa fel încât să nu li se mai întâmple și altora.”⁸

Astăzi, după cum spune foarte optimist jurnalistul Christian Denso într-un articol din revista *Zeit-Online*, ceva s-a schimbat: „Abuzul sexual a existat, există și va exista în continuare. Tocmai în familie — locul infracțiunii în cea mai mare parte a cazurilor. Și cu toate acestea copiii din zilele noastre sunt mai emancipați, mai încrezători în forțele lor față de acum cincisprezece sau douăzeci de ani. Și în plus există măcar ca intenție un soi de cultură a atenției sporite în privința temei abuzului. Un cartel internațional al tăcerii, care să-l acopere pe făptuitor, nu ne mai putem închipui decât cu greu astăzi. Și aceasta pentru că în sfârșit a fost dezvăluit ce s-a întâmplat.”⁹

Ar fi frumos să fie așa. Dar nici în zilele noastre educatorii care abuzează copiii instituționalizați nu sunt acuzați, nu sunt mutați, iar aceia care îndrăznesc să-și acuze colegii sunt, la rândul lor, denunțați.

Faptul că dezbaterea publică din Germania a prins un asemenea avânt are, cu siguranță, mai multe motive. În analiza dezbaterii în mass-media, Behnisch și Rose atrag atenția asupra unui „paradox al scandalului”: „cazurile” care sunt tratate au avut, toate, loc în urmă cu mult timp. Din punct de vedere juridic, cele mai multe s-au prescris, făptașii nu mai sunt de mult în serviciul activ sau chiar au decedat. Această marjă de siguranță — „așa ceva e din trecut” — a creat o „calmare în plină zarvă”. Poate că această distanțare este necesară pentru a putea pune în discuție monstruoșitatea, așa cum mulți dintre cei implicați au putut discuta numai după ani sau decenii despre cele prin care au trecut.¹⁰

Cu toate acestea, există motive de speranță. Această speranță este exprimată chiar și de Norbert Denef, din partea comunității victimelor, care, în general, s-a exprimat foarte sceptic cu privire la eficiența mesei rotunde și a introducerii celor implicați în dezbateră publică. „Acum avem șansa uriașă de a schimba ceva.” Dar atunci când, deodată, cu toții vorbesc despre ceea ce nu se poate discuta, acest lucru are un efect enorm asupra conștiinței publice și a celor implicați. În mod potrivit, el citează din Shakespeare: „Amarul ce nu vorbește, roade inima, până ce ea cedează.”¹¹

Este mai ușor să vorbești despre nedreptatea suferită atunci când ești ascultat. Și recunoașterea publică a celor întâmplate aduce speranța în privința sensibilizării climatului societății. Un climat în care să fie posibil să spargi tabuul tăcerii, în care victimelor li se dă crezare și unde primesc ajutorul adecvat. Această „avalanșă” de cazuri scoase la lumină a avut, oricum, ca efect faptul că au fost apelate centrele de consiliere și informare pentru acordare de ajutor mult mai des.¹²

„Dezbateră publică reprezintă un element important al adaptării personale pentru că, dincolo de constrângerea personală de menținere a secretului, zdruncină interdicția de a vorbi impusă de făptași.”¹³

— Elisabeth Helming și Peter Mosses, Institutul German pentru Studiul Copilului

Nu în mod întâmplător campania lansată de către Christine Bergmann se numește „Să vorbești ajută”. Aceasta este ideea centrală a campaniei. Evident că numai prin discuții și prin ascultare nu se îndepărtează nedreptatea din lume. Dar a vorbi este drumul prin care nedreptatea este transferată și pe alți umeri și prin care primești confirmarea: „Sentimentul tău este corect”, „Ți se dă crezare” și „Nu tu ești cel vinovat.”

Titulatura de „Raport final” a documentului Biroului pentru Investigarea Datelor privind Abuzul Sexual ar putea duce la concluzia falsă că acum s-a făcut destul și ne putem întoarce la treburile zilnice. Dar asta nu este deloc adevărat. În raportul lui Bergmann, publicat în anul 2011, se fac unele propuneri despre cum ar trebui să utilizăm noile descoperiri cu privire la abuzurile sexuale asupra copiilor și se fac recomandări privind măsurile ce ar trebui luate:

- înființarea unui serviciu independent și a unui portal online de asistență în domeniul abuzului sexual asupra copiilor
- prelungirea termenului de prescripție a abuzului sexual la treizeci de ani
- sprijinirea inițiativelor celor afectați
- noi campanii de sensibilizare a publicului
- sprijinul special al victimelor din căminele din fosta RDG
- proiecte de cercetare concrete, în special cu subiectele „Abuzurile sexuale asupra copiilor și adolescenților”, „Copii și adolescenți cu handicap”, „Copii și adolescenți cu istorie de imigrare”, „Violența ritualică” și „Pornografia infantilă”
- prevenția eficientă

Asociația victimelor solicită, totuși, renunțarea completă la prescripție și aduce un argument cu greutate: victimele au deseori nevoie de foarte mult timp pentru a putea vorbi despre această infracțiune — uneori chiar mai multe decenii. Pentru oamenii afectați nu există o prescripție. Ei sunt marcați pentru totdeauna de experiența avută.

„Abuzul durează de multe ori o viață întreagă, chiar dacă faptele în sine au trecut de mult. Victimele nu reușesc să scape

de sentimentul de neputință, de neajutorare. El le invadează relațiile, familiile, le fură încrederea în alți oameni.”¹⁴

— Christine Bergmann

Pentru implementarea măsurilor a fost înființat Biroul pentru Investigarea Datelor privind Abuzurile Sexuale asupra Copiilor. El este subordonat Ministerului Federal pentru Familie (din Germania) și trebuie să verifice transpunerea în practică a recomandărilor. Printre sarcinile Biroului se regăsesc:¹⁵

- continuarea utilizării liniei telefonice de contact
- dezvoltarea portalului online de asistență
- monitorizarea și sprijinirea transpunerii recomandărilor mesei rotunde „Abuzul sexual asupra copiilor”
- contribuția la prelucrarea cazurilor abuzurilor sexuale asupra copiilor
- contribuția la înființarea unui sistem de ajutorare complementar și a unui consiliu de experți, cât și a unei componente permanente a acestui consiliu
- promovarea conectării și a schimbului de experiență
- acordarea de proiecte de cercetare
- sensibilizarea societății cu privire la acest subiect

Fantezie, panicare sau realitate

„Așa cum fiecare elev cunoaște ieșirea de urgență în caz de incendiu, la fel trebuie să cunoască scăparea din violența sexuală.”¹⁶

— Christina Schröder, Ministrul Familiei, 2010

ABUZUL SEXUAL – UN CONCEPT DERUTANT

Ce este abuzul sexual?

- Un tată face baie împreună cu fetița lui în vârstă de nouă ani.
- Un unchi își sărută nepoțica de cinci ani pe gură.
- O mamă se lasă masată de către fiul ei, în vârstă de zece ani — și este îmbrăcată numai cu un slip.
- Un șofer de autobuz roagă o elevă de paisprezece ani să-l scarpine pe penis, deoarece el trebuie să conducă autobuzul cu ambele mâini.
- Un băiat de treisprezece ani o atinge între picioare pe surioara lui de patru ani.
- Un băiat de cinci ani îi solicită la grădiniță unei fetițe de aceeași vârstă să-i facă sex oral.

Dacă vă veți întreba care dintre aceste situații poate fi considerată ca fiind un abuz sexual și dacă veți discuta cu alții despre

asta, veți remarca foarte repede cât de diferit pot fi interpretate aceste scene, în funcție de context, și cât de diferite pot fi părerile despre ceea ce se întâlece, de fapt, prin abuz sexual.

Când un tată face baie împreună cu fiica sa în vârstă de nouă ani, acest lucru poate fi foarte normal — a făcut asta dintotdeauna și cei doi se distrează foarte bine când fac asta. Dar poate că de-abia de curând a început să facă asta. Atunci situația ar fi cu totul alta. În cazul băiatului de treisprezece ani care o atinge între picioare pe surioara lui de patru ani, decisiv ar fi dacă acest lucru a fost o greșeală neintenționată sau dacă el face acest lucru cu bună știință și în mod îndelungat. Interpretarea ar fi, pentru ambele cazuri, cu totul diferită.

Discuțiile privind ceea ce este, cu exactitate, abuzul sexual și cum poate fi el definit sunt purtate de către experți și astăzi. Nu există o definiție unitară. Cele mai multe încercări de a cuprinde acest concept sunt completate de restrângeri și excepții:

- Trebuie să existe o diferență de vârstă între făptuitor și victimă? Unii experți propun o diferență de vârstă de cinci ani drept criteriu.
- Contactul fizic este un criteriu necesar sau și exhibiționismul este parte a abuzului?
- Copilul a fost traumatizat prin acest abuz?
- Ce este abuzul prin intermediul internetului?

Toate aceste încercări de definire au probleme. De exemplu, abuzul sexual între persoane de aceeași vârstă poate fi ușor imaginat, dacă ne gândim cât de diferită poate fi dezvoltarea fizică și psihică a doi adolescenți de cincisprezece ani.

Cum poate fi măsurat prejudiciul, trauma care afectează un copil? În unele cazuri se constată de-abia după ani de zile sau chiar după decenii dacă un copil a fost vătămat sau chiar traumatizat. Nu există, pentru astfel de cazuri, un instrument de măsurare universal. Și, destul de des, nu se poate constata în mod inechivoc dacă, într-adevăr, contactul sexual a avut loc împotriva

Res dorinței copilului. Un copil nu poate să-și dea seama care este intenția adultului. Nu-și poate închipui exact ce înțeleg adulții prin sexualitate, chiar dacă în teorie cunoaște cuvintele și știe cum „funcționează” sexualitatea adulților.

Și, în afară de asta, mulți copii spun că nu au avut nimic împotriva sau chiar că și-au dorit asta. De obicei spun asta pentru că nu pot suporta realitatea și de aceea sunt nevoiți să o reprime. Ei, pur și simplu, nu pot suporta faptul că o persoană care le este apropiată, de care eventual chiar sunt dependenți, este capabilă de asemenea fapte groaznice. Copiii nu sunt parteneri cu drepturi egale, ei sunt inferiori adulților la nivel fizic, psihic, sufletesc și comunicativ — și asta întotdeauna!

În consecință, lucrurile sunt complicate și trebuie privite cu multă atenție. Controversat este și conceptul de „abuz sexual”. Mai există multe alte denumiri care sunt utilizate: violență sexuală, exploatare sexuală, maltratare sexuală, incest, omorârea sufletului, incest real, violență sexualizată, agresiune sexuală sau hărțuire sexuală.¹⁷

Dar există totodată și un acord în privința unor puncte și a unor criterii minimale: activitățile sexuale care sunt întreprinse în urma unor amenințări sau prin violență fizică fac, în orice caz, parte din această categorie.

Sexualitatea este ceva intim și personal și are înțelesuri cu totul diferite pentru copii și pentru adulți. Asta înseamnă că nu pot fi folosite pentru copii aceleași criterii ca în cazul abuzurilor sexuale între adulți. Cu această rezervă vom folosi definiția propusă de organizația „Cifre Negre — Cazuri Neraportate”, care oferă asistență copiilor abuzați sexual, ca pe o aproximare:

„Abuzul sexual asupra fetelor și băieților este orice activitate sexuală care este efectuată asupra unui copil, împreună cu el sau în fața lui.

Abuzul sexual înseamnă că făptuitorul/făptuitoarea își folosește poziția sa de forță și autoritate, cât și relația de

încredere sau dependență, pentru a-și satisface propriile nevoi în detrimentul copilului.

Un punct central îl reprezintă obligația directă sau indirectă de menținere a secretului.”¹⁸

Dar chiar și această definiție este imprecisă și nu cuprinde situația în care făptuitorul este de aceeași vârstă cu victima sau este un necunoscut.

DATE ȘI CIFRE — O NEBULOASĂ

Care este frecvența abuzului sexual? Unora dintre părinți le sunt de ajutor datele statistice pentru a calcula probabilitatea ca acest lucru să îi afecteze sau nu pe copiii lor. Cel puțin, își doresc să aibă sentimentul că pot izola dimensiunea pericolului undeva, într-un colț al minții. Dar cifrele nu pot fi citate atât de exact. Datele statistice, care sunt furnizate de către cercetători, statisticieni și autoritățile polițienești diferă uneori cu mai multe sute de procente. Care definiție a abuzului sexual a fost folosită drept bază și cine au fost cei întrebați?

Biroul federal pentru criminalitate are cel mai ușor rol. Acesta publică cifrele privind cazurile de abuz sexual care sunt denunțate. De exemplu, în Germania, în anul 2009, au fost semnalate 11 319 cazuri, iar în anul 2010 au fost înregistrate în acte 14 407 cazuri. Și de aici începe nesiguranța. De unde vine această creștere rapidă în numai un an? Au existat, cu adevărat, mai multe cazuri sau numai faptul că tema aceasta a fost mai prezentă în spațiul public a făcut ca populația să capete mai mult curaj pentru a denunța cazurile de abuz sexual? Și lăsând această întrebare deoparte: câte cazuri nu au fost semnalate deloc? Un singur lucru este clar: cazurile de abuz sunt mult mai multe. În funcție de estimări, pentru fiecare caz denunțat există între cinci și douăzeci de cazuri care nu sunt înregistrate în acte; aceasta înseamnă între